

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.4.9>

## PROBLEM ŚMIERC I NIEŚMIERTELNOŚCI JEDNOSTKI W NEORELIGIACH DESTRUKCYJNYCH

*Pavlo Nesterenko*

*aspirant Katedry Kulturoznawstwa i Antropologii Filozoficznej*

*Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych*

*Narodowego Uniwersytetu Pedagogicznego imienia M.P. Drahomanowa (Kijów, Ukraina)*

*ORCID ID: 0000-0002-8252-6879*

*e-mail: nesterenkopavlo@gmail.com*

**Adnotacja.** W artykule po raz pierwszy omówiono koncepcje śmierci i nieśmiertelności jednostki w satanistycznych neoreligiach i neokultach. W badaniu zastosowano metodę hermeneutyki oraz analizę i syntezę pierwotnych źródeł religijnych. Autor dochodzi do wniosku, że rytualne zabójstwa i destrukcyjna działalność niektórych kultów szatańskich wynikają z religijnego światopoglądu ich adeptów i utożsamiania się z siłami zła. Na podstawie badań można zauważyć, że rytualne zabójstwa są praktykowane przez niektórych neokultów „tradycyjnych diabelskich czcicieli”, a „lucyferianie” i „zreformowani diabelscy czciciele” zakazują rytualnych ofiar ludzi w swoich naukach religijnych i promują zdrowy styl życia i przestrzegają prawa swoich wyznawców.

**Słowa kluczowe:** śmierć, nieśmiertelność, osobowość, destrukcyjna neoreligia, satanizm, neokult.

## THE PROBLEM OF DEATH AND IMMORTALITY OF PERSONALITY IN DESTRUCTIVE NEORELIGION

*Pavlo Nesterenko*

*Postgraduate Student at Cultural Studies and Philosophical Anthropology Department*

*of the Faculty of Philosophy and Social Sciences*

*National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)*

*ORCID ID: 0000-0002-8252-6879*

*e-mail: nesterenkopavlo@gmail.com*

**Abstract.** The article first considers the idea of death and immortality of the individual in satanic neo-religions and neo-cults. The study uses the method of hermeneutics, as well as analysis and synthesis of religious sources. The author concludes that the ritual killings and destructive activities of some of the satanic cults are due to the religious worldview of their followers and the identification of themselves with the forces of evil. Based on research, it can be noted that ritual killings are practiced by some of the neocults of “traditional devil worshippers”. “Luciferians” and “reformed devil-worshippers” forbid ritual sacrifices in their religious teachings and promote a healthy lifestyle and obedience of state to their followers.

**Key words:** death, immortality, personality, destructive neoreligion, Satanism, neocult.

## ПРОБЛЕМА СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ ОСОБИСТОСТІ В ДЕСТРУКТИВНИХ НЕОРЕЛІГІЯХ

*Павло Нестеренко*

*аспірант кафедри культурології та філософської антропології*

*факультету філософії та суспільствознавства*

*Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Київ, Україна)*

*ORCID ID: 0000-0002-8252-6879*

*e-mail: nesterenkopavlo@gmail.com*

**Анотація.** У статті вперше розглянуто уявлення про смерть та безсмертя особистості у сатанинських неорелігіях і неокультach. У дослідженні використовується метод герменевтики, а також аналіз і синтез релігійних першоджерел. Автор приходить до висновку, що ритуальні вбивства та деструктивна діяльність деяких із сатанинських культів обумовлені релігійним світоглядом їх adeptів та отождненням себе із силами зла. На основі дослідження можна зазначити, що ритуальні вбивства практикують деякі з неокультів «традиційних дияволопоклонників», а «люциферіанці» та «реформовані дияволопоклонники» забороняють у своєму релігійному вченні ритуальні жертвоприношення людей та пропагують здоровий образ життя і законслухняність свої послідовників.

**Ключові слова:** смерть, безсмертя, особистість, деструктивна неорелігія, сатанізм, неокульт.

**Вступ.** Актуальність філософсько-антропологічного дослідження деструктивних неорелігій, зокрема сатанізму, який є табу для багатьох науковців, обумовлена в першу чергу потребами та викликами сучасного життя. 5 серпня 2021 року стала відома чергова трагічна новина. «Пара московських сатаністів зізналися в цілій серії ритуальних вбивств у лісах Ленінградської області та Карелії. Історії страшні, моторошні, і, скоріш за все, стануть однією з найгучніших справ про жертвоприношення в сучасній Росії» (Комолова, 2021).

Це не перше ритуальне вбивство людей різними деструктивними сектантами, які вважають себе «сатаністами». О. Тимченко та В. Шапар у своїй праці «Полоненики релігійного екстазу: Психологія релігійних сект», наводять наступні ритуальні злочини на ґрунті вірувань у Диявола:

«1993 рік – ритуальне вбивство трьох монахів в Оптиній пустині;

1995-й – ритуальне вбивство 16-річної дівчини в місті Канську Красноярського краю і вбивство-жертвоприношення хлопчика в Бресті;

1996-й – принесення в жертву сатаністами молодої дівчини в Санкт-Петербурзі і ритуальне самогубство випускника військового училища в Мінську;

1997-й – загадкові ритуальні самогубства двадцяти дев'яти підлітків у Тюменській області» (Тимченко & Шапар, 1998, р. 397).

Цей список, на жаль, можна продовжувати. Країною-лідером у плані людських жертвоприношень сатаністами виступає в першу чергу Російська Федерація. Все це робить як ніколи актуальним дослідження вірувань у смерть та безсмертя вітчизняних сатанінських культів, щоб зрозуміти причини та відповісти на питання як уникнути подальших ритуальних вбивств людей віруючими в Диявола.

Ще одна з причин актуальності для нас дослідження уявлень про смерть та безсмертя в сатанінських неорелігіях обумовлена нашим особистим інтересом. У зв'язку з тим, що наше дисертаційне дослідження «Проблема смерті та безсмертя особистості в світогляді сучасної людини» пов'язане зі світоглядом сучасної людини, ми не можемо обійти стороною сучасні релігійні та містичні течії світу, котрі багато в чому впливають на традиційні релігії, змушуючи їх прогресувати та не відставати від проблем сучасності. За А. Клізовським, «на зміну віджилої цивілізації новою потрібно дивитися як на нормальне явище, що впливає з основних законів еволюції... Звичайно, такі заміни не проходять безболісно і супроводжуються для людства стражданнями, але головною причиною страждання є не сама зміна, котра неминуха, але незнання законів еволюції» (Клізовский, 1991, р. 27). Тобто закон еволюції розповсюджується і на релігії та релігійні уявлення про добро і зло.

За українським дослідником В. Петриком, «коли народ змінює одних богів на інших, нерідко спостерігається одне й те саме явище: старі боги, скинуті з п'єдесталу, перетворюються на демонів нової віри. Саме це сталося з давньоєгипетським Сетом. Таке відбулося з первісною арійською релігією, викладеною у «Ведах». Стародавні індійські божества деви перетворилися на злих демонів (даева) «Зенд-Авести». Боги Стародавніх Греції й Риму в ученні отців християнської церкви перетворилися на злих духів» (Петрик et al., 2003, р. 195). Можна погодитися з автором. Дійсно, в історії людства можна прослідковувати, як після завоювань язичницьких племен чи перемоги, наприклад, християнства над поганством, старі «добрі боги» демонізувалися та вважалися втіленням зла (Петрик et al., 2003). Щоб зрозуміти сучасні нетрадиційні релігійні культури, як, наприклад, сатанізм, слід обов'язково враховувати ідею еволюції уявлень про добро і зло в релігійній історії людства. Тобто коли в минулому Сатана вважався персоніфікацією світового зла, то в сучасному світі, у таких течіях як сатанізм, Сатана починає вважатися «втіленням добра», бо почала відбуватися еволюція уявлень про Бога та духовний світ, тощо.

За мислителем Д. Андреев, «на старі релігії падає в значній мірі відповідальність за глибину і завзятість подальшого безрелігійного етапу, за духовну долю мільйонів душ, які заради боротьби за справедливий світоустрій, протиставили себе релігії взагалі і цим вирвали коріння свого буття з лона світової духовності» (Андреев, 2001, р. 21). Отже, досліджувати уявлення про смерть та безсмертя в сучасних релігійних та містичних течіях світу є актуальним та необхідним для розвитку та повноти філософсько-антропологічного знання про природу людини.

У нашому дослідженні для аналізу уявлень про смерть та безсмертя в нетрадиційних культурах (неокульту), ми візьмемо сучасну табуйовану містичну течію світу (неорелігію) – сатанізм.

**Основна частина. Мета статті** – дослідити уявлення про смерть та безсмертя особистості в феномені сатанізму.

**Методи дослідження.** Серед методів дослідження використані такі класичні методи, як аналіз, синтез, порівняння та герменевтичний метод для дослідження релігійних текстів різних сатанінських неокультурів і розкриття уявлень про смерть та безсмертя особистості в сатанізмі.

**Результати та їх обговорення.** Для початку прояснимо сутність двох термінів: неорелігія та неокульт. За українською дослідницею Л. Филипович, неорелігії – «термін, яким позначають оформлені в другій половині ХХ ст. нові конфесії, релігійні групи, духовні течії, церкви, в появі яких відбулися модернові процеси в релігійній сфері. Зумовлені змінами світоглядних парадигм, кризою традиційних релігій, взаємовпливами різних культурних світів» (Шинкарук et al., 2002, р. 422). Тобто маються на увазі сучасні релігійні системи, які оформилися в минулому столітті.

У нашому дослідженні ми пропонуємо поняття «деструктивна неорелігія», яке визначається як новітнє віровчення, що заперечує право людини на свободу і життя, руйнує усталені моральні цінності. У контексті

метаантропології Н. Хамітова (Хамітов, 2020, 2017) ми можемо припустити, що суб'єктом деструктивної неорелігії є людина граничного буття, яка одержима волею до влади, що спотворює волю до пізнання і творчості.

Одним із виражених прикладів деструктивних неорелігій є сатанізм. Звісно, сатанізм не є однорідним і в ньому ми можемо виділити ті напрями, які є неорелігіями, і ті, які є лише неоеккультами – неорелігія, на відміну від неоеккульту, має більш розроблений світогляд.

Під терміном релігійний, або містичний новітній культ (неоеккульт), згідно з дослідником В. Петриком, мається на увазі «релігійна чи містична організація, що виникла у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття».

Переважає більшість нетрадиційних релігій та містичних груп є неоеккультами. Хоча ці поняття близькі за змістом, але не є синонімічними.

Нетрадиційний релігійний, або містичний культ – релігійна чи містична організація, культурно, ментально не укорінена в Україні, історично не успадкована нашим народом від попередніх поколінь, не притаманна його релігійній духовності» (Петрик et al., 2003, pp. 7–8).

Отже, ми дали ключові визначення даної термінології, щоб чітко розуміти, що в нашому дослідженні сатаністські релігійні рухи – це неорелігії та неоеккульти.

Для початку відповімо на питання, що таке сатанізм. Дослідник С. Панкін говорить, що сатанізм – це «крізовий чорного окультизму» (Панкін, 2010, р. 10). На нашу точку зору, це не зовсім вірна відповідь. Тому що існує, наприклад, так званий «Світлий сатанізм», про який говорить його автор Просвітитель: «Світлий Сатанізм ... – повертає людей до світла. ... Світлий Сатанізм – це вчення про спасіння. Про спасіння від помилкових догм і гнилих помилок минулого, що розкладаються» (Просветитель, 2015, р. 9). Чи є Сатана в цьому сатанізмі злом? Ні, бо «Сатана для Світлих Сатаністів подібний до древньогрецького міфічного героя, – титана Прометей, – який дав людям вогонь, і навчив людство ремеслам і землеробству» (Просветитель, 2015, р. 17). Логічно виникає запитання, якщо світлий сатанізм вчить, що Сатана добрий і сатаністи повинні бути високоморальними особистостями, то чому б не сказати про них, що ці сатаністи і їх сатанізм – це різновид світлого окультизму? Виникає також інше запитання, якщо сатанізм це різновид окультизму, то що ж таке окультизм? За дослідницею О. Карагодіною, окультизм (від лат. *occultus* – таємний, прихований) – це «загальна назва містичних вчень, що визнають існування сил у людини та Космосі, які недосяжні безпосередньо досвідом, але відкриваються «посвяченим» – тим, хто пройшов певні етапи підготовки та ініціацію (тайнство посвячення). Окультизм теоретично є близьким до пантеїзму, який розглядає світ як духовну єдність із безперервною взаємодією її складових» (Шинкарук et al., 2002, р. 448).

Український дослідник В. Петрик, відповідаючи на запитання, що таке сатанізм, говорить, що це «релігійний напрямок, який передбачає поклоніння якійсь демонічній істоті. Це може бути Сатана, Диявол, Люцифер, Вельзевул, Асмодей, Сет та інші. При цьому нерідко перших трьох демонів вважають за одну особу в трьох іпостасях. Віра в існування Сатани (Диявола, Люцифера) виникла у релігіях стародавнього Ірану та в іудаїзмі, набула поширення в середньовічній Європі як результат розвитку християнської демонології» (Петрик et al., 2003, р. 216).

Щоб зрозуміти ідею смерті та безсмертя в сатанізмі, ми повинні чітко розрізняти види сатаністських течій, згідно з класифікацією релігієзнавця В. Петрика їх є три. В основу цієї класифікації «покладено ставлення до таких філософських категорій, як «добро» і «зло». Отже, сатаністи поділяються на ортодоксальних дияволопоклонників, люциферіанців (прометейців), реформованих дияволопоклонників (лавеївського типу)» (Петрик et al., 2003, р. 217).

*Ортодоксальні дияволопоклонники* – це сатаністи, які сприймають Диявола як втілення зла та слугують Сатані як особистості, яка уособлює в основному собою падшого, злого ангела Люцифера. Дослідник В.М. Петрик говорить, що «ці служителі темних сил вважають, що вони борються з силами добра, яких очолює християнський Бог. Вони глузують з християнських святинь, заперечують усі заповіді Біблії, але водночас приймають значну частину біблійної міфології. Тому часто сатаністи інших течій називають їх «перевернутими християнами». Ці сатаністи схильні до актів вандалізму та принесення у жертву живих істот. У США і Європі їх налічується, за певними даними, близько 5-10 відсотків від загальної кількості, а в Україні кожний другий сатаніст ... належить до ортодоксальних дияволопоклонників» (Петрик et al., 2003, р. 217).

Для ілюстрації ми наводимо шотландську легенду, яка зображує середньовічних традиційних дияволопоклонників. «Осіною 1590 року декілька чоловіків та жінок, які виношували злі замисли, зібралися разом, щоб здійснити жахливий ритуал у розташованій неподалік від Північного моря пустій церкві. Їх цілі були настільки ж грандіозними, наскільки і жахливими: в плани відьом входило ні багато, ні мало, як заволодіти силами природи і змінити хід історії Шотландії, піднявши на морі страшний шторм.

У маленькому храмі відьми деякий час радилися, збившись навколо до смерті наляканого kota, якого обрали об'єктом магії. Спочатку вони, здійснивши ритуальну церемонію, охрестили нещасну тварину, а потім прийняли жорстоко її мучити, ганяючи жертву назад і вперед крізь палаюче вогнище. Потім вони приєднали руки і ноги померлого чоловіка, тіло якого було вкрадене з найближчого кладовища, до кошачих лап і приєднали сором'язливі частини оскопленого трупа під хвостом у kota. Здійснивши це, вони віднесли останки мерзенного жертвоприношення на берег біля села і викинули їх у море.

Раптово, як повідомляє легенда, розпочалася жахлива буря, яка окутала небеса непроглядною темрявою і випустила на волю лютий вітер, який із завиванням пронісся над спіненим морем. Корабель, який здійснював плавання із Кінхорна в Лайз, потрапив у шквал і розбився на друзки. Багато хто загинув під обломками судна» («Ведьмы и Колдовство» // *Перевод с Английского: Исаева А. П., Маклакова Л. А., 1995, р. 6*). Це всього лише легенда але саме середньовічні відьми були одними із перших традиційних дияволопоклонників.

Саме серед ортодоксальних дияволопоклонників, особливо в Росії, розповсюджені всілякі жертвоприношення, як тварин, так часто і людей. Коли ми чуємо в ЗМІ новини про людські жертвоприношення та різні злочини сатаністів, то маються на увазі релігійні неокульти, які мають відношення до «ортодоксальних дияволопоклонників». Говорячи про причини ритуальних вбивств у деструктивних сатанинських культурах, дослідник С. Панкін говорить: «Справа тут не в садизмі сатанинських жерців, а в тому, що сатаністи, як і їх попередники з «язичницького» світу, вважають, що муки і кров невинних жертв слугують головною запорукою успішності здійснених ними ритуалів. ... у всіх демонічних культурах при ритуальних жертвоприношеннях жреці всіляко намагаються досягти того, щоб муки жертви були як можна більш моторошними, а жертвоприношення – як можна більш криваве» (Панкін, 2010, р. 43). Ми не можемо погодитися до кінця з автором, бо він узагальнює на всіх сатаністів та навішує бірки, що вони «вбивають» та «приносять жертвоприношення». Наукові дані, як, наприклад, праця українських дослідників В. Петрик, С. Сьомін, С. Ліхтенштейн «Нетрадиційні релігійні та містичні культури України» (Петрик et al., 2003) це заперечує. Лише невелика кількість представників неокультів ортодоксальних дияволопоклонників можуть вбивати людей та прикикують жертвоприношення. До їх числа належать невеликі секти та підпільні сатанинські неокульти, назви котрих навіть невідомі. Про це свідчить офіційний сайт по боротьбі з «тоталітарними сектами» Іриней.ру в розділі «Сатаністи». Є багато новин про вбивств невідомими невеликими групами сатаністів людей, але їх назви відсутні (*Сатанисты / Центр Религиоведческих Исследований Во Имя Священномученика Иринейя Лионского, n.d.*).

Надалі у нашому дослідженні ми будемо синонімізувати ортодоксальних дияволопоклонників з традиційними дияволопоклонниками, а неортодоксальних з реформованими дияволопоклонниками.

Чи вірять традиційні дияволопоклонники в безсмертя власної особистості? І що для них є смерть? В авторитетній книзі для вітчизняних дияволопоклонників «Протоколи чаклуна Стоменова», чаклун Павло Стоменов говорить, що «смерть Невідворотна, і це одна з причин Сили всього того, що пов'язане зі смертю і погибеллю. За все потрібно боротися – за добрий урожай, за благополучні роди, за милість богів, за хорошу погоду, але тільки смерті не потрібні ні ритуали, ні клятви, ні віра. Смерть приходить до нас незалежно від того, віримо ми в неї чи не віримо, і ще нікому з живучих на землі не вдалося відвернути цей прихід, відхреститися від нього. Будь-яка смерть – навіть непримітної травинки на поляні – може збити вас сильнішим. Земля з могили може дати вам ще п'ятдесят років життя над міри, а може знищити в лічені хвилини. Все залежить від того, чи вмієте ви цим користуватися» (Стоменов, 2008, р. 28). Тобто у світогляді традиційних вітчизняних дияволопоклонників смерть уявляється як джерело Сили людини із-за її незворотності. Саме завдяки силі смерті та розуміння її природи, людина може стати безсмертною. Тому ми приходимо до висновку, що без розуміння природи та суті смерті не можна вирішити проблему безсмертя людської особистості.

Смерть та безсмертя – це дві протилежності. Людська особистість саме з них черпає свою силу. Як це можливо? «Якщо хочеш Силу отримати велику, то використовуй те, що протилежність твоя. Тому і спостерігається із віку в вік: якщо людина яскрава, життєлюбна, яка живому поклоняється, то вона і помирає набагато раніше за багатьох інших (людей – прим. П. Нестеренка).» (Стоменов, 2008, р. 69) – говорить Павло Стоменов (дуже спірне запитання, цей персонаж вигаданий чи реальний? Але для більшості вітчизняних традиційних дияволопоклонників на теренах СНД, книга «Протоколи чаклуна Стоменова» – це духовний авторитет, який визначає багато в чому їх сатанинський світогляд. – прим. П. Нестеренко).

Після смерті тіла душа існує вічно у царстві мертвих, але ні пекла, ні раю як такого немає. «Царство мертвих незоро буде. Не має там меж ніяких, і не має місця такого, куди б душа смертна забрести не змогла б. Ви ось зорі далекі роздивитися тужитеся, а духу смертному на тій зірці побувати, що тобі голову повернути. Багато чув я від людей да й з книг про чистилище, та про сковороди жаркі, про пекло і рай небесний, та тільки не говорили про це ні Нікола (вчитель П. Стоменова – прим. П. Нестеренка), ні хранителі мої. Пекло і рай ..., в тобі самому полягають у повній мірі, і тільки від тебе одного залежить, що буде для тебе інший світ, який ми називаємо царством небесним – пеклом чи раєм» (Стоменов, 2008, р. 90).

У традиційних дияволопоклонників існує ідея безсмертя особистості, яка полягає в трансформації сатаніста після біологічної смерті у демона, або іншими словами у бісолюдину (наполовину біс, наполовину людина). Колишній дияволопоклонник, первосвященик українських сатаністів та духовний лідер офіційно зареєстрованої в Україні неоязичницької релігійної громади «Божичі» (ЗМІ називають її «Українська Церква Сатани») С. Небога (монах Кипріяна) (*Религиозная Организация «Божичи» / Сатанизм. Материал Из Википедии, n.d.*) говорить про ідею безсмертя у дияволопоклонників наступне: «Основна мета і мрія справжнього чаклуна-практика – стати Бісолюдиною вже при земному житті! Бісолюдина – це буквально біс, який втілюється в людині, тобто Дух Антихриста Люцифера, або людина, яка стала максимально за своєю природою схожою на біса. У слов'янському чорнокнижжі синонім Бісолюдини – Напівбіс, тобто чаклун, який після своєї смерті стає бісу подібним чорносвятцем (святим Сатани)» (Небога & Нестеренко, 2016а, р. 36).

Отже, дияволопоклонник, який вірить у Диявола та служить йому, має надію після біологічної смерті трансформуватися у демона, або у розумінні вітчизняних сатаністів, у «бісолюдину». Що ж очікує його в потойбічному світі? С. Небога, у «Молитовнику Чорта» (глава «Обряд похорон віруючого в Сатану») відповідає на це запитання наступне: «Куди ж відходить Душа віруючого в Сатану? Ця Душа відходить у Царство Мертвих, іншими словами, у Царство Сатани. Не плутайте Царство Мертвих з християнським поняттям «Пекло». ... Пекло – це місце проживання бісів та чортів. Там страждають людські душі, котрі це заслужили Законом Воздаяння. Але Пекло – це лише один з багатьох аспектів та проявів грандіозної Вселенської будови і форм життя після смерті.

Душа служителя Сатани відправляється після смерті до Сатани, в Царство Мертвих. І задача Української Церкви Сатани «Божичі» і родичів померлого, допомогти Душі отримати Щастя і Блаженство у Потойбічному Світі, дійти до Воріт Царства Сатани і пройти в Обитель Вічного Життя Люцифера. З цією метою і існує Обряд Погребіння віруючого в Сатану» (Небога & Нестеренко, 2016b, pp. 163–164).

Про що це говорить? Це говорить про те, що фактично всі нинішні види сатанізму – це неорелігії та неокульту. У релігійному світогляді сучасних сатаністів та дияволопоклонників уявлення про смерть та безсмертя дуже серйозно відрізняються від стереотипних уявлень традиційних релігійних систем, як про феномен сатанізму в цілому, так і про посмертну участь послідовників сатаністських неорелігій.

Наприклад, частина з нинішніх дияволопоклонників (С. Небога і його послідовники) та неоязичники засуджують вбивства людей та вимагають від своїх послідовників дотримуватися державних законів і бути законослухняними громадянами своєї країни. «Релігійна громада «БОЖИЧІ» ... КАТЕГОРИЧНО ЗАСУДЖУЄ та ЗАБОРОНЯЄ чаклунам та своїм адептам-сатаністам ритуальні вбивства людей і дітей, насилля над тваринами, ритуальні самогубства, вандалізм, наркоманію, алкозалежність, педофілію, зоофілію, некрофілію, сексуальне насилля, екстремізм, і будь-які протиправні дії, котрі заборонені Кримінальним Кодексом України» (Небога & Нестеренко, 2016b, p. 29).

*Люциферіанці (прометеївці)* – це сатаністи, за українським дослідником Петриком, «віровчення яких являє собою синтез сатанізму з язичництвом. Люцифера вони вважають богом, що втілює у собі гармонію, мудрість, свободу і добро. Їх часто називають прометеїцями, тому що у багатьох угрупованнях цих сатаністів в основу культу покладено грецький міф про Прометея, який викрав вогонь у богів і дав його людям. Християнство вони ототожнюють з дисгармонією та злом. Окремі групи люциферіанців не тільки ідеологічно борються з християнством. Насильство, до якого вдаються згадані організації, – це засіб «дестабілізації християнського порядку і підготовки приходу Диявола». У світі до цього напрямку належить близько сорока відсотків сатаністів, а в Україні, на наш погляд, кожен третій сатаніст є представником люциферіанства» (Петрик et al., 2003, p. 218).

До представників цього напрямку можна віднести «світлих сатаністів». Світлі сатаністи – це релігійно-філософська спільнота людей, які віряють у те, що Сатана є «добрим богом» та сатанізм несе в цей світ добро, а християнство та традиційні релігії несуть зло (Просветитель, 2015). Автор «світлого сатанізму» Просветитель говорить наступне про Сатану: «Світлі Сатаністи не вважають Сатану «злісним рогатим чортом», що приносить людям страждання і нещастя. Сатана, стверджуємо ми, – це бунтівний дух, борець з тиранією бога Єгови. ... Ми також схильні ототожнювати Сатану з біблійним старозавітним Змієм, який навчив перших людей (Адама і Єву) з'їсти заборонений плід з дерева Добра і Зла, завдяки чому людині стали притаманні такі якості, як самосвідомість, дух протиріччя і невтомний потяг до пізнання. Таким чином, в трактуванні Світлих Сатаністів, Сатана виглядає не як джерело нещастя і бід людства, а як союзник і покровитель людей (згадаємо одну з новозавітних назв Сатани – «Князь світу цього»). Сатана для Світлих Сатаністів подібний до давньогрецького міфічного героя, – титана Прометея, який дав людям вогонь, і навчив людство ремеслам і землеробству» (Просветитель, 2015, pp. 16–17).

Щодо питання безсмертя особистості та життя після смерті, світлий сатанізм не дає однозначної відповіді. «Світлі Сатаністи повністю поділяють точку зору Антона Ш. ЛаВея на посмертне буття. ... звідси не випливає, що ми НЕ ВІРИМО в загробне життя. Скажімо так: ми його не заперечуємо. При цьому в додатку до реального світу, про потойбічне буття можемо сказати наступне: що стверджується без доказів, може бути відкинуте без доказів. Справді: «звідти» ще поки ніхто не повертався, що буде «там», і чи є взагалі це «там» – нам не відомо. Таким чином, ми, Світлі Сатаністи, вважаємо, що наша головна мета – жити в ЦЬОМУ світі, а не «здобути собі багатств славних на небесах», як говорили «батьки» християнської церкви. Головна відмінність БУДЬ-ЯКОГО сатанізму (якби він був «світлий», «темний» або «сіробурмалиновий у цяточку») від християнства полягає в тому, що Сатаніст живе ТУТ, а християнин – ТАМ: «Збирає собі багатства по ту сторону могили». Мета сатаністів – це ЖИТТЯ, а християнина – ПОРЯТУНОК ВІД мирського ЖИТТЯ. В кінцевому підсумку, життя християнина зводиться до смерті. Сатаніст же вибирає ЦЕЙ СВІТ, ЦЕ ЖИТТЯ» (Просветитель, 2015, pp. 19–20).

Отже, у світлому сатанізмі, як неорелігії «доброго Сатани», тобто Світлого Люцифера, ідея безсмертя особистості не розкрита та залишається доволі невизначеною. Світлі сатаністи орієнтуються робити добрі справи у земному житті (Просветитель, 2015), але не очікують за них винагороди в потойбічному світі.

*Реформовані дияволопоклонники* – це сатаністи, за дослідником В. Петриком, «для яких Сатана є символом та засобом звільнення людини від моральних, соціальних та релігійних догм, а також повної реалізації свого Его. Найвідомішим представником цього напрямку є лавейська «Церква Сатани». До реформованих дияволопоклонників належить більша частина сатаністів у світі, а в Україні, на наш погляд, їх налічується

до 20 відсотків від загальної кількості» (Петрик et al., 2003, р. 218). Це переважно американські неокульти. У нашому дослідженні ми розглянемо погляди на смерть та безсмертя особистості в Церкві Сатани.

Церква Сатани була створена Антоном Шандором ЛаВеєм 30 квітня 1966 року у Вальпургієву ніч у США (Сан-Франциско). На офіційному сайті Церкви Сатани говориться: «Ми перша в історії надземна організація, відкрито присвячена прийняттю справжньої природи Людини – тілесного звіра, що живе в космосі, який байдужий до нашого існування. Для нас Сатана є символом, який найбільше відповідає природі нас, тілесних за походженням людей, які не відчують ніяких битв, що бушують між нашими думками та почуттями, ми, які не сприймаємо поняття душі, ув'язненої в тілі. Він (Сатана. – прим. П. Нестеренка) представляє гордість, свободу та індивідуалізм – якості, які часто визначають як Зло ті, хто поклоняється зовнішнім божествам, які відчувають, що між їхніми розумами та емоціями існує війна» (*Welcome to the Official Website of the Church of Satan*, n.d.). Тобто сатаністи лавеївського типу вважають людину самою небезпечною твариною на планеті Земля. Філософсько-антропологічна природа людини відображена в сьомій сатанинській заповіді Церкви Сатани: «Сатана представляє людину просто іншою твариною, іноді кращою, частіше гіршою, ніж ті, що ходять на четвереньках, яка завдяки своєму «божественному, духовному та інтелектуальному розвитку» стала найзлюбнішою твариною з усіх» (A. Sz. LaVey, 1968).

Лавеївський сатанізм засуджує людські жертвоприношення, злочини, порушення законодавства країни та пропагує здоровий образ життя (*Welcome to the Official Website of the Church of Satan*, n.d.). У «Одинадцяти Сатанинських Правилах на Землі» А. Лавеї забороняє: «Не бери того, що тобі не належить. Не кривди малих дітей. Не вбивай тварин окрім для того щоб харчуватися та при захисті від їх нападу» (A. LaVey, n.d.).

Щодо смерті А. Лавеї у своїй «Сатанинській біблій» пише: «Життя є найбільша милість, смерть – найбільша немилість. Життя для людини, задоволеної своїм земним існуванням, як хороша вечірка, а кому ж хочеться йти з ХОРОШОЇ вечірки? Інакше говорячи, якщо людина задоволена собою на цій землі, вона не віддасть з готовністю своє життя за обіцянку життя після смерті, про яку він зовсім нічого не знає» (A. Sz. LaVey, 1968, р. 51).

Безсмертя можливе через сильне его сатаніста, яке після біологічної кончини може залишитися існувати, але як саме, ніяких деталей Лавеї не вказує у своєму сатанинському віровченні та говорить в загальному: «Сатаніст вірить у повну винагороду свого его. Сатанізм, по суті справи, ЄДИНА релігія, яка відстоє поліпшення і заохочення его. Тільки після того, як его людини задоволено в достатній мірі, вона може дозволити собі бути доброю і привітною по відношенню до інших без втрати самоповаги. Зазвичай ми вважаємо хвальком людину з великим его; насправді ж його хвості породжені нуждою задоволення его.

Фанатики утримували своїх послідовників у строю, пригнічуючи їх его. Змушуючи їх відчувати себе підлеглими, вони намагалися змусити їх усвідомити значимість Бога. Сатанізм же заохочує своїх прихильників розвивати гарне, сильне его, що дає їм самоповагу, необхідну для насущного існування в цьому житті. Якщо людина була задоволена життям на протязі свого буття і боролася до кінця за своє земне існування, ніщо інше, як її его, відмовиться вмирати, навіть після згасання плоті, яка мала його» (A. Sz. LaVey, 1968, pp. 52–53). Тобто чи можливе безсмертя особистості сатаніста в ученні Лавея до кінця невідомо. У реформованому дияволопоклонництві лавеївського типу допускається тільки існування его сатаніста після біологічної кончини, але чи буде его мати всі характеристики та цілісність особистості А. Лавеї так і не пояснив.

Цікавим виявляється те, що погляди А. Лавея щодо природи Сатани, можна порівняти з поглядами Г. Сковороди на природу Бога. Українські дослідники Ю. Федів та Н. Мозгова говорять, що «не дивлячись на неортодоксальність ставлення Г.С. Сковороди до Бога, до релігії, можна стверджувати, що світогляд мислителя носить чітко виражений пантеїстичний характер. Бога, як всемогутньої сили, що стоїть над природою і людьми, не існує. Він тотожний природі і має різні імена «природа», «натура» тощо. Він – всюдисущий, невидима натура» (Федів & Мозгова, 2001, pp. 128–129). Тобто Сатана в розумінні А. Лавея – це фактично Бог в поглядах Г. Сковороди. «Більшість сатаністів не приймають Сатану як антропоморфну істоту з роздвоєними копитами, хвостом з пензликом і рогами. Він просто уособлює собою сили природи – Сили Темряви, названі так тільки тому, що жодна релігія не спромоглася забрати ці сили у темряви. Наука також була не в змозі докласти технічну термінологію до цих сил. Вони – як посудина без крана, якою скористалися далеко не всі люди, оскільки не всі володіють здатністю застосовувати зброю, спочатку не розібравши її і не давши назву всіх її частин, завдяки яким вона працює. Саме це постійне бажання все аналізувати перешкоджає багатьом людям скористатися перевагами цього багатогранного ключа до невідомого – якому сатаністи дали назву «Сатана» (A. Sz. LaVey, 1968).

**Висновки.** Отже, ми приходимо до висновку, що всі три напрями сатанізму: традиційні дияволопоклонники, люциферіанці та реформовані дияволопоклонники – це неорелігії та неокульти, у яких є свої нетрадиційні уявлення про смерть та безсмертя особистості. Якщо в традиційному дияволопоклонництві ми знаходимо ідею безсмертя особистості та життя після смерті (сатаніст трансформується в демона, або в бісолудину), то в люциферіанстві та реформованому дияволопоклонництві ми не знаходимо однозначної відповіді на питання чи можливе безсмертя особистості віруючого в Сатану. Допускається існування его сатаніста після смерті, але нема уточнення та конкретної відповіді наскільки це его збереже цілісність особистості сатаніста.

Щодо ритуальних вбивств людей та жертвоприношень, то їх практикує лише частина сект та деяких з неокультурів «традиційних дияволопоклонників». Причина цих страшних людиноненависницьких злочинів полягає в світогляді цього типу сатаністів, бо вони отожднюють Диявола з «чистим злом» та вважають

себе служителями сил зла на землі. Входячи в довіру, а потім заманоючи та жорстоко вбиваючи довірливих людей та молодь, сектанти мотивують це «людським жертвоприношенням» Сатані як втіленню зла.

Щодо представників двох інших гілок сатанізму «Люциферіанців» та «реформованих дияволопоклонників», то в їх релігійному вченні забороняються ритуальні жертвоприношення людей та пропагується здоровий образ життя і законслухняність серед свої послідовників.

Проблема смерті та безсмертя в сатанізмі вимагає подальших комплексних досліджень з метою запобігання ритуальним вбивствам та попередження злочинів проти людства, що базуються на деструктивній основі сектантських віровчень деяких з груп неокультів «ортодоксальних дияволопоклонників».

Для позначення сатанинських руйнівних учень нами запропоноване авторське поняття деструктивної неорелігії, яке визначається як новітнє віровчення, що заперечує право людини на свободу і життя, руйнує усталені моральні цінності. У контексті метаантропології Н. Хамітова (Хамітов, 2020, 2017) ми приходимо до висновку, що суб'єктом деструктивної неорелігії є людина граничного буття, яка одержима волею до влади, що спотворює волю до пізнання і творчості. Тобто нав'язливе бажання влади над іншими людьми та живими істотами стає для послідовника деструктивних неорелігій вищою цінністю, котра витісняє в особистості бажання і вольову регуляцію до інтелектуального саморозвитку та креативності.

#### Список використаних джерел:

1. Андреев Д.Л. Роза Мира. Москва : Мир Урании, 2001. 608 с.
2. Клизовский А. Основы миропонимания новой эпохи. Том 1 / А. Клизовский, Рига, 1991. 27 с.
3. Комолова К. Призались в ритуальных убийствах и каннибализме: в Москве задержали семью сатанистов. URL : <https://www.unian.net/russianworld/priznalis-v-ritualnyh-ubiystvah-i-kannibalizme-v-moskve-zaderzhali-semyu-satanistov-novosti-rossii-11504779.html> (дата звернення: 06.08.2021).
4. Небога С.В., Нестеренко П.А. Магическая книга Агобена. Москва : ТД «Велигор», 2016. 260 с.
5. Небога С.В., Нестеренко П.А. Молитвослов Черта. Книга 2. Киев, 2016. 186 с.
6. Панкин С. «Сатанизм: История, мировоззрение, культ». Пенза : «Золотое сечение», 2010. 496 с.
7. Петрик В.М. Нетрадиційні релігійні та містичні культури України. Київ : РОСАВА, 2003. 336 с.
8. Просветитель «Светлый Сатанизм. Антология работ Просветителя (2005–2015 гг.)» / Просветитель, Третье-е изд., Москва : Церковь Сатанаила, 2015. 323 с.
9. Стоменов П. Протоколы колдуна Стоменова. Луганск: Шико, 2008. 256 с.
10. Тимченко О.В., Шапар В.Б. Полоненики релігійного екстазу: Психологія релігійних сект. Харків : Прапор, 1998. 477 с.
11. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії : навчальний посібник. Київ : Україна, 2001. 512 с.
12. Шинкарук В. І. [и др.]. Філософський енциклопедичний словник URL : [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf) (Дата звернення: 05.04.2021).
13. LaVey A. The Eleven Satanic Rules of the Earth. URL : <https://www.churchofsatan.com/eleven-rules-of-earth/> (дата звернення: 02.08.2021).
14. LaVey A. Sz. The Satanic Bible. URL : <http://gothicrichard.synthasite.com/resources/The%20Satanic%20Bible%20-%20Occultism,%20Satanism%20-%20Anton%20Lavey.pdf> (дата звернення: 11.04.2021).
15. «Ведьмы и колдовство» / Перевод с английского: Исаева А. П., Маклакова Л.А. Смоленск : РУСИЧ, 1995. 144 с.
16. Сатанисты / Центр религиозческих исследований во имя священомученика Ирины Лионского. URL : <https://iriney.ru/okkultnyie/satanisty/novosti-o-satanistax/> (дата звернення: 06.08.2021).
17. Религиозная организация «Божичи» / Сатанизм. Материал из Википедии. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Сатанизм> (дата звернення: 31.07.2021).
18. Welcome to the official website of the Church of Satan. URL : <https://www.churchofsatan.com/> (дата звернення: 11.04.2021).
19. Хамитов Н.В. Бытие. Человек. Мир от метафизики к метаантропологии. Курс лекций. 6-е издание, исправленное и дополненное. Киев : КНТ, 2020. 268 с.
20. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2017. 394 с.

#### References:

1. Andreyev D. L. Roza Mira [Rose of the World] / D. L. Andreyev, M.: Mir Uranii, 2001. 608 p. [in Russian].
2. Klizovskiy A. Osnovy miroponimaniya novoy epokhi. Tom 1 [Fundamentals of the world outlook of a new era] / A. Klizovskiy, Riga, 1991. 27 p. [in Russian].
3. Komolova K. Priznalis' v ritual'nykh ubiystvakh i kannibalizme: v Moskve zaderzhali sem'yu satanistov [Confessed to ritual murders and cannibalism: a family of Satanists was detained in Moscow]. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.unian.net/russianworld/priznalis-v-ritualnyh-ubiystvah-i-kannibalizme-v-moskve-zaderzhali-semyu-satanistov-novosti-rossii-11504779.html> (data zvernennya: 06.08.2021). [in Russian].
4. Neboga S. V., Nesterenko P. A. Magicheskaya kniga Agobena [Agoben's magic book] / S. V. Neboga, P. A. Nesterenko, M.: TD «Veligor», 2016. 260 p. [in Russian].
5. Neboga S. V., Nesterenko P. A. Molitvoslov Cherta. Kniga 2 [The Devil's Prayer Book. Book 2] / S. V. Neboga, P. A. Nesterenko, Kiyev., 2016. 186 p. [in Russian].
6. Pankin S. Satanizm: Istoriya, mirovozzreniye, kul't [Satanism: History, Worldview, Cult] / S. Pankin, Penza: «Zolotoye secheniye», 2010. 496 p. [in Russian].

7. Petryk V. M. [y dr.]. Netradytsiyni relihiyni ta mistychni kul'ty Ukrainy [Non-traditional religious and mystical cults of Ukraine] / V. M. Petryk, S. V. S'omin, YE. V. Likhtenshteyn, V. V. Hryn'ko, V. V. Ostroukhov, K.: ROSAVA, 2003. 336 p. [in Ukrainian].
8. Prosvetitel' Svetlyy Satanizm. Antologiya robot Prosvetitelya (2005-2015 gg.) [Light Satanism. Anthology of the Enlightener's works (2005-2015)] / Prosvetitel', Tret'ye-ye izd., Moskva: Tserkov' Satanaila, 2015. 323 p. [in Russian].
9. Stomenov P. Protokoly kolduna Stomenova [Protocols of the sorcerer Stomenov] / P. Stomenov, Lugansk: Shiko., 2008. 256 p. [in Russian].
10. Tymchenko O. V., Shapar V. B. Polonenyky relihiynoho ekstazu: Psykholohiya relihiynykh sekt [Prisoners of religious ecstasy: Psychology of religious sects] / O. V. Tymchenko, V. B. Shapar, KH.: Prapor, 1998. 477 p. [in Russian].
11. Fediv Y. O., Mozhova N. H. Istoriya ukrayins'koyi filosofiyi: Navchal'nyy posibnyk [History of Ukrainian philosophy: Textbook] / YU. O. Fediv, N. H. Moz'hova, K.: Ukrayina, 2001. 512 p. [in Ukrainian].
12. Shynkaruk V. I. [y dr.]. Filsofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary] [Elektronnyy resurs]. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filsofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filsofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf) (data zvernennya: 05.04.2021). [in Ukrainian].
13. LaVey A. The Eleven Satanic Rules of the Earth [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.churchofsatan.com/eleven-rules-of-earth/> (data zvernennya: 02.08.2021). [in English].
14. LaVey A. Sz. The Satanic Bible [Elektronnyy resurs]. URL: <http://gothicrichard.synthasite.com/resources/The%20Satanic%20Bible%20-%20Occultism,%20Satanism%20-%20Anton%20Lavey.pdf> (data zvernennya: 11.04.2021). [in English].
15. Ved'my i koldovstvo [Witches and witchcraft] // Perevod s angliyskogo: Isayeva A. P., Maklakova L. A. Smolensk: RUSICH, 1995. 144 p. [in Russian].
16. Satanisty / Tsentri religiovedcheskikh issledovaniy vo imya svyashchennomuchenika Irineya Lionskogo [Satanists / Center for Religious Studies in the Name of Hieromartyr Irenaeus of Lyons] [Elektronnyy resurs]. URL: <https://iriney.ru/okkultnyie/satanisty/novosti-o-satanistax/> (data zvernennya: 06.08.2021). [in Russian].
17. Religioznaya organizatsiya «Bozhichi» / Satanizm. Material iz Vikipedii [Religious organization "Bozhychi" / Satanism. Material from Wikipedia] [Elektronnyy resurs]. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Сатанизм> (data zvernennya: 31.07.2021). [in Russian].
18. Welcome to the official website of the Church of Satan [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.churchofsatan.com/> (data zvernennya: 11.04.2021). [in English].
19. Khamytov N.V. Bytye. Chelovek. Myr ot metafizyky k metaantropolohyy. Kurs lektsyy. 6-e yzdanye, yspravlennoe y dopolnennoe. [Genesis. Man. The world from metaphysics to metaanthropology. Course of lectures. 6th edition, corrected and supplemented.] – Kyev: KNT, 2020. – 268 s. [in Russian].
20. Khamitov N.V. Filsofs'ka antropolohiya: aktual'ni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu. [Philosophical anthropology: current issues. From theoretical to practical turn.] – K.: KNT, 2017. – 394 s. [in Ukrainian].